

JINÝ POHLED:

MIROSLAV HOUŠKA

Byl požár Národního divadla projevem třídní nenávisti?

V těchto dnech si připomínáme 145 let od požáru Národního divadla v Praze, ke kterému došlo v pátek 12. srpna 1881. Tragické události, která otřásla veřejností, ale současně ukázala, že se lidé dokážou v těžké chvíli vzchopit a přispět, byť častokrát nepatrně, na něco vyššího, něco sjednotícího, co přetrvá i po jejich smrti.

Podle oficiální verze měl požár (zjednodušeně) vzniknout tím, že řemeslníci, kteří na střeše pracovali na instalaci hromosvodu, dostatečně neuhasili dřevěné uhlí v kamínkách, která potřebovali pro letování (spájení) měděného drátu v hromosvodu. Kolem 16.30 hodin vysypali do žlabu pro dešťovou vodu doutnající uhlíky a zalili je vodou. K faktickému uhašení nedošlo, od uhlíků se rozžhavlil měděný okap a od něj chytilo dřevěné bednění střechy.

Po sto letech nechal spisovatel Miroslav Ivanov ve Výzkumném a zkušebním leteckém ústavu udělat expertízu, která prokázala, že takto budova vzplanout nemohla. Problematice se intenzivně věnoval a ve své knize *Požár Národního divadla aneb příliš mnoho náhod* publikoval řadu podle jeho názoru podezřelých okolností. Zkráceně uvedu některé z nich:

1. Záhadná sebevražda nadhasiče Čenka Divíše, účast pražských hasičů na jeho pohřbu, dlouhý smuteční průvod (trasou, a tedy i časem).

2. Divadlo zásobovala vodárna na Karlově, kde den předtím prasklo přívodní potrubí a v nádrži značně klesla hladina vody.

3. Strážný na Vyšehradě viděl sloupec kouře dříve, než řemeslníci dali uhlí do okapu.

4. Další lidé pak viděli vystupovat kouř na dvou od sebe vzdálených místech.

5. Požár se šířil nepřiměřeně rychle.

6. Železná bezpečnostní opona se nedala ovládat, protože pod ní stálo v ten den lešení pro štukatéry, dělající práce

na výzdobě. Dokonce byla omotána řetězem.

7. V den požáru byly uzavřeny všechny okenice pod spodní střechou, což se předtím nikdy nestalo. Díky tomu byla tma a nebylo možné se orientovat.

8. Někdo utáhl ventil od rezervoáru vody tak, že nešel povolit.

9. Na střeše byl nalezen 1kg kus cínu, který si někdo schoval pod hromosvod.

10. V budově divadla se pohybovali neznámí lidé.

11. V té době probíhaly nacionalistické konflikty mezi Čechy a Němci, které vyvrcholily v úterý 28. června 1881 (17 dní po otevření Národního divadla a měsíc a půl před jeho požárem), tzv. Chuchelským incidentem, kdy v Chuchli došlo ke střetu mezi Čechy a Němci, při němž zasahovala policie a byla řada zraněných.

Miroslav Ivanov nepřímou vyvolal

(a část veřejnosti je o tom zřejmě pevně přesvědčena), že požár byl založen úmyslně, a to Němci, především studenty Karlo-Ferdinandovy univerzity. Je pravdou, že mnohé tomu nasvědčuje. Ať už výše uvedený Chuchelský incident, chování německých studentů v Praze, spory kvůli jazykovému rozdělení univerzity na českou a německou část a další.

**

Co když byl požár opravdu založen úmyslně, ale někým jiným? Co když německo-české spory zastínily v očích vyšetřovatelů a novinářů jiné, pro odhalení viníků mnohem důležitější, události?

Národní divadlo bylo poprvé otevřeno

Pokračování na další straně

11. června 1881 na počest návštěvy korunního prince Rudolfa a jeho manželky premiérou Smetanovy Libuše.

Rudolf (syn císaře Františka Josefa I. a jeho manželky císařovny Alžběty Bavorské), muž, po kterém se jmenuje známé Rudolfinum, se několik let předtím, jako plukovník 36. c. k. pluku v Praze na Hradčanech, účastnil různých zábav, pitek a dobývání ženských srdcí, což mělo za následek i několik afér. O všem psaly noviny a mezi lidmi „se to vědělo“.

V roce 1880, po smrti K. Sladkovského, ovládli Sbor pro zřízení českého národního divadla staročeši a jména jako Schwarzenberg, Lobkowicz, Clam-Martinic či Nostic. Tedy bohatí šlechtici. Ti na jedné straně vložili do dostavby divadla velké finanční prostředky, ale na straně druhé přizpůsobili jeho otevření a následný provoz svým představám. Pozvání prince Rudolfa s manželkou bylo jednou z nich.

Podle fejetonu Jana Nerudy, který vyšel 12. června 1881 v Národních listech, byli 11. června 1881 na zahajovacím představení: „...generálové se zlatými límci, dvěma, či dokonce třemi hvězdami, tajní radové ve zlatem vyšívaných uniformách, šlechta.“ Lístek do lože stál 100 zlatých. Pro srovnání: Bedřich Smetana měl v té době průměrný měsíční příjem 90–95 zlatých. Neruda byl ze zážitku tak zklamán, že do Národního divadla po 11. červnu 1881 již nevročil. Byl však jedním z prvních, kteří 12. srpna 1881 večer začali přispívat na jeho obnovu.

Ve staročesko-šlechtickém duchu vypadala i další představení, která se odehrála po 11. červnu 1881, do doby, než došlo k uzavření divadla za účelem dokončení stavebních prací.

Ve stejné době pracovali pražští dělníci 12 až 16 hodin denně v továrnách a na velkých stavbách (budovalo se např. i již zmíněné Rudolfinum). Pracovaly i jejich ženy a děti, protože jedna výplata nepokryla výdaje na obživu a obstarání celé rodiny. Dlouhodobě na stejném místě působili jen dělníci kvalifikovaní a zkušení, kteří také časem získali slušné bydlení. Muži s menším vzděláním a menšími pracovními zkušenostmi žili se svými rodinami v okolí továren, často v provizorních chatrčích nebo velkých chátrajících činžovních domech a migrovali za prací po celém území Rakouska.

Mnozí z nich znali leták s názvem „Dělníkům v Rakousku“, který se od počátku roku 1881 šířil po celém území císařství. Byly v něm odmítány jakékoliv kompromisy s bohatými, požaduje se tvrdé prosazování cílů a hlásá, že osvobození dělníků je možné jen dělníky. Mimo jiné i tento text: „Vaše heslo budiž: Zničení všech monarchistických, aristokratických, kněžovských a kapitalistických

institucí. Zajištění všech práv lidu skrze ozbrojení mas! Vstupujte do tajných společností! Vzpomeňte těch, kteří pro svatou věc revoluce obětovali život a svobodu.“

Leták vydali rakouští radikálové ideově ovlivnění Johannem Mostem, německo-americkým anarchistou žijícím v letech 1846–1906. Tento vzdělaný muž a charismatický řečník, svého času populární mezi dělníky mnoha zemí a ideově konkurující Karlu Marxovi a Bedřichu Engelsovi, je považován za autora „propagandy činem“, která podporuje přímou akci proti jednotlivcům či institucím, včetně použití násilí a k urychlení revoluční změny a inspirování ostatních pro další akce. Výstižně je shrnuta v jeho citátu: „Stávající systém bude nejrychleji a nejradikálněji svržen zničením jeho zastánců, a proto musí začít masakr nepřátel lidu.“

Socialistický kongres konaný počátkem roku 1881 v Londýně propagandu činem schválil jako cestu vedoucí k revoluci. Ospravedlnitelnou podle něj měla být každá akce, která uspiší příchod nového řádu.

Johann Most neuznával pojmy národ a vlast a byl opakovaně trestně stíhán za činy, které bychom v moderní terminologii označili nejspíš jako „hanobení národa“.

V červnu 1881 na stránkách novin Freiheit (Svoboda), které sám vydával od roku 1879, vyjádřil nadšení ze smrti ruského cara Alexandra Nikolajeviče II., zavražděného ruskými anarchisty z organizace Vůle lidu 13. března 1881, a vyzval své příznivce k následování příkladu a dalších podobných činů.

* *

Národní divadlo v Praze nebylo jediným, kde vypukl požár. Především v poslední třetině 19. století hořela divadla v nejrůznějších zemích. Oproti Praze, kde si neštěstí oficiálně nevyžádalo žádné oběti na životech, obyvatelé jiných měst takové štěstí neměli. A v naprosté většině to byli lidé majetní, urození apod.

Příkladem může být požár Ringtheatru ve Vídni, kdy 8. prosince 1881 zahynulo 384 osob. Namátkou např. Władysław Pęgowski – rakouský právník a politik, Ladislaus Vetsera – bratr rakouské šlechtičny Marie Vetserové, Hynek Ry-

V šatnách Národního divadla vypukl 26. listopadu 2024 menší požár. Tentokrát byl rychle uhašen. **Foto: Leoš KUČERA**

bicka – tehdejší starosta České Třebové.

Bohatí lidé umírali také při požáru divadla Teatro Municipale v Nice ve Francii (1881), v Circu Ferroni v polském (nyní součást Ukrajiny) Berdyschiwu (1883), v britském Exeteru (1887) při požáru Theatre Royal a na dalších místech.

* *

Oficiální verze příčin vzniku požáru byly v zásadě vždy dvě. Technické (něco bylo špatně uděláno, nefungovalo, nebylo povoleno, bylo utáženo atd.) či „příčiny neznámé“. Zcela nepochybně je pro všechna divadla společné, že byla stavěna či opravována dělníky.

Vzhledem k svým názorům a opakujícím se stíháním a vězněním byl Johann Most nucen měnit země svého působení. Postupně žil (zjednodušeně, za použití současného označení) v Německu, kde se narodil, dále v Rakousku, Francii, Anglii a USA.

Pokud si sestavíme žebříček měst, ve kterých hořela divadla tak „neuvěřitelnou náhodou“, zjistíme, že k velkému požáru došlo v každé zemi, ve které pobýval (a měl své příznivce), a naopak v „civilizovaných“ zemích, ve kterých nikdy nebyl, k požárům velkých divadel nedošlo.

Je to náhoda? Byly v zemích, které nebyly postiženy žádnou podobnou tragédií, šikovnější řemeslníci a architekti?

Zkusme si představit tento příběh:

Skupina dělníků pracuje v továrnách a na stavbách. Pracují tam i jejich ženy a děti. Vzhledem k tomu, že jsou sice manuálně zruční, ale nemají dostatečnou kvalifikaci, putují od města k městu. Žijí v chatrčích či rozpadajících se činžácích. Žijí tak roky. Zemřely jim děti. Hladem, podvýživou, na nemoci nebo jen proto, že rodiče neměli peníze na lékaře. Oblečení se dědí, dokud se ne-

Pokračování na další straně

rozpadne. Každý má dvoje boty. Jedny zimní a jedny na zbytek roku. Tohle všechno je spojuje. Drží spolu. Mohou se na sebe spolehnout. Jeden druhého nezradí.

Pak se dozvědí, že se v Praze bude otevírat Národní divadlo. Jim národ nebo vlast nikdy nic nedaly. Buď po nich

možná problémy s dopravou materiálu či bude třeba jít do práce jinudy, o prasklém vodovodu, který způsobí problémy s dodávkou vody na jiné stavbě, kam je občas posílají. Vědí také o tom, že se čeští studenti perou s německými. Nezajímá je to, protože jak se píše v letáku, či jim vyprávěli jiní, lidé se ne-

„V pondělí 19. února 1894 započal ve Vídni soud s dvanácti, dne 22. a 23. září 1893 zatčenými, anarchisty. Soud je jako obyčejně tajný. Všichni jsou obžalováni z velezrady, ze spiknutí proti životu rakouského císaře, z vybízení k násilí a vzpouře, ze zločinného spiknutí pomocí dynamitu, přechovávání dynamitu ku zločinným účelům a vyzývání k dynamitovým zločinům v tiskopisech.

Žalovaní jsou truhláři František Haspel, Štěpán Hahnel a Martin Stikula, strojník Matěj Štětka, zámečník Karel Řinkal, tesař Jan Wopatek, knihařský dělník Karel Morawetz, slévač železa Josef Sehnal, natěrač Michael Wellner, kovářský dělník Matěj Fleischhans, topič Josef Komárek a nožířský mistr Karel Katzel.

Jak se v obžalobě praví, dozvěděla prý se vídeňská policie, že v domě na Brunnengasse ve čtvrti Margarethen v bytě Haspela a Hahnla se schází skupina anarchistů. Hahnel byl zatčen, když po šesté hodině ranní šel do práce. Odňali mu klíč k bytu a chtěli jím zvenčí odemknout byt, jenž z vnitřku byl zastrčen třemi závorami, avšak Haspel, jenž byl doma, se domníval, že jeho soudruh se domů vrací, poněvadž si něco zapomněl a ničeho netuše, odstrčil rychle závory. Policejní

agenti mohli potom bez překážky vejít. V zásuvce pod pohovkou nalezen úplný ruční tiskařský lis s veškerým zařízením, na němž tištěno bylo „Provolání k masám lidu rakouského“, v zásuvce stolu nalézala se úplně zařízená sazečská kasa, dále nalezen vak s třaskavinami: kyselinou pikrovou a ekrasitem, tři bomby, bezdýmný prach, několik plechových krabic, pak cín a olovo k hotovení bomb a formy k jich lití a konečně krabice se dvěma vodičnými dráty.

Haspel v nestřežené chvíli chopil se balíku svolání, skočil k pootevřenému oknu, vyhodil je a chtěl skočit rovněž z okna, v čemž mu však bylo zabráněno.

Hlavními obžalovanými jsou F. Haspel a Š. Hahnel. První je nemocen tuberkulosou v pokročilém stavu. Těž Řinkal jest nemocen. S obžalovanými se ve vězení velmi brutálně zachází a použito všech hanebných prostředků, aby se na nich vynutilo žádoucí přiznání.“

Není žádný důkaz, že dotyční či někdo z nich měli něco s požárem Národního divadla v Praze či jinými požáry společného, ale po jejich zatčení už k žádnému velkému požáru divadla na území Rakousko-Uherska nedošlo.

Autor je právník, advokát.

Parní stříkačku, která hasila Národní divadlo, dnes vlastní sbor dobrovolných hasičů města Klatovy. Udrzuje ji jako svátost.

Foto: Ivo HAVLÍK

něco chtěly (vojenskou službu, placení daní a poplatků apod.) nebo je za něco trestaly (účast na stávkách, shromážděních, pozdní placení).

Se zájmem sledují, co se bude dít. Kolem (budoucího) Rudolfiny, na kterém pracují 12–16 hodin denně, jedou otevřené kočáry (je léto), ve kterých sedí generálové a tajní radové vyšívání zlatem a dámy v drahých róbach. Městem také slavnostně projíždí korunní princ, o kterém se povídá, že je proutník a opilec.

Dělníky lomcuje směr závisti, vzteku a zloby. Vzpomenou si na leták, který se mezi ně dostal a který tajně ukrývají. Na vyprávění o muži, který se takových, jako jsou oni, zastává, bojuje za ně a hlásá, že jedinou cestou k nápravě je zabíjení všech urozených, kněží, kapitalistů a kdo ví, jak si všichni tihle bohatí říkají. Pokud k tomu nedojde, budou dělníci věčně žít stejně nešťastně jako dosud.

Každý den si je na stavbě Rudolfiny pozve mistr a říká jim, co, kdo a kde bude dělat. Přitom je také informuje o důležitých věcech, které pro ně, či tak velkou stavbu, mají nebo mohou mít význam. A tak se dozvídají o pohřbu nějakého hasiče, díky kterému budou

dělí na Čechy a Němce, ale na bohaté a chudé. Ale nevyhnou se tomu. Mluví se o tom všude. Na stavbě při práci, při jídle... Zapamatují si to.

A pak se v něčí hlavě zrodí nápad. Udělat velký čin a propagovat tak myšlenku boje za osvobození dělníků. Několik členů skupiny se postupně troují z Rudolfiny do Národního divadla. Jsou v pracovním, s náradím, mluví mezi sebou česky. Nikdo je nezastavuje, nikdo je z ničeho nepodezřívá. Vcházejí do budovy, kde už dříve několikrát byli. A také mají zkušenosti z jiných velkých staveb. Vědí, kde a co utáhnout, zavřít, povolit či kde omotat řetěz. Mají zkušenosti a potřebné vybavení.

Odcházejí stejně nenápadně jako přišli. Národní divadlo hoří. Požár se rychle šíří. Povedlo se. Boháči se budou muset bez své zábavy na nějakou dobu obejít. Policie vyšetřuje. Nikoho ze skupiny nikdo nepodezřívá a nikdo nic neprozradí. Všichni řeší hasiče a Němce. Prochází jim to. Odvaha vzroste. Co odejít za prací do jiného města v Rakousku a tam to zkusit znovu, tentokrát tak, aby co nejvíce bohatých zemřelo? Co třeba Vídeň?

Domněnka? Fikce bez důkazů?

Z dobového anarchistického tisku:

Čtení na léto

Tichá vichřice

VÁCLAV FRANC

Letní kratochvíle – kámen, nůžky, papír

Foto: Ivo HAVLÍK

Ráno se probudil brzy. Poslední dobou spal špatně. Dlouho nemohl usnout. Nebylo divu. Po včerejším tsunami v jejich hotelovém pokoji. Cesta k moři byl jeho nápad. Myslel si, že budou mít víc času na sebe. Stresy ochabnou. Sluníčko, pláž, pohoda.

Po letech soužití vyplavávaly na povrch nejasnosti pramenící z různých přístupů k životu. Někdy to byly malichernosti zavádějící důvod k nesmyslným hádkám. Dokud křičela, bylo hej, ale pak se doma obvykle zamkla v ložnici. Brečela. Následovala tichá domácnost. „Beroun,“ jak říkával manželce v narážce na filmovou hlášku z Vesničky mé střediskové, což ji rozčililo k nepříčetnosti.

Všude bylo ticho. Natáhl na sebe šortky a tričko. Nezapomněl si vzít foťák.

Ráno kolem bazénu bylo klidné. Jen dva pracovníci čistili bazén od nánosů smetí, které přes noc od moře přivál vítr. Dvě ženy sbíraly do igelitových pytlů obsahy odpadkových košů.

Slunce už vystoupilo dávno z moře. Nebyl zase takové ranní ptáče. Občas potkal neznámého osamoceného návštěvníka. Na jednom z lehátek se opalovala dívka. Nahoře bez. Byla k němu

otočena zády. Vyfotil si ji. Kromě foto k ničemu pochopitelně nedošlo. Na břehu byly vyvržené zbytky dřeva a chaluch. V písku nechával stopy. Všude bylo ticho. Klid.

Najednou viděl některé věci jinak. Snad na chvíli zalitoval, že nekouří. Nevěděl totiž, co s rukama. A cigareta by se mu náramně hodila. Snažil se aspoň fotit, ale měl pocit, že vzácné chvíle fotografováním znesvěcuje.

Vzpomněl si na Nohavicovu písničku „Až mě ráno v pět ke zdi postaví ...“

Chápal, proč se popravuje po ránu. Bylo to zpřísnění již tak krutého trestu. Kdyby totiž odsouzeného popravili večer, měl by pocit, že všechno končí. Takhle musí litovat, že slunce vychází, všechno začíná znova a on již žádnou další šanci nedostane.

Vzpomněl si na písničku Karla Zicha „svítá a my tu nejsme.“ Jak si připadáme důležití, a přitom jsme jen pouhou miniaturní součástí aparátu na zemi. Jak malicherné a bezvýznamné jsou naše hádky, starosti, bolesti a obavy v pohledu na vycházející slunce. Protože až jednou slunce opravdu nevyjde ... bál se domyslet.

Jako dítě nerad cestoval. Neměl rád

organizované školní výlety s čekáním u autobusu na opozdilce. Výklady učitelek o událostech dávno zapomenutých v kronikách předků. Čím byl starší, přicházel cestování na chuť. Jen kdyby měl více času. Včera se byli podívat v hlavním městě ostrova. Viděli pozůstatky staré civilizace. Při pohledu na chrámy a stavby přetrvávající staletí si kladl otázku: Co zůstane jednou po nás? Co zůstane jednou po mně? Co zůstane z našeho vztahu, z naší lásky? Přece jsme se milovali a doufali, že to tak bude navždy.

Nikdo si jej nevšímal. Ani trojbarevná kočka toulající se podél pobřeží v naději, že moře vyvrhne nějakou slabou rybkou, která se stane snadnou kořistí. Ještě chvíli bezcílně bloumal po písčitém pobřeží. Ještě chvíli se nechal houpat pohledem na poklidné moře. Připadal si na jednu silný, jako by mu mořské vlny předaly nějaký zázračný impuls, sílu, která jej povznáší nad žabomyší problémy všedních dní.

Připadal si jako na Nový rok, kdy si dáváme nová a nová předsevzetí. Vydrží mu jeho elán a energie na delší čas? Bude si tento okamžik připomínat, až se jejich vztahem přeženou další deštové přehánky a bouřky?

Připadal si, jako by tu žil odjakživa. Přitom před týdnem přiletěli. Vybalili kufry a doufali, že tady prožijí několik dní v klidu, že si všechno promyslí, domluví se. Vždyť jejich svět byl poslední dobou monotónní, černobílý, nepřinášel ani jednomu z nich žádnou radost.

Restaurace již byla otevřená. Nalil si do hrníčku černou kávu a sedl si tak, aby viděl na moře. Neosládl si. Pomalu usrkával, aby ta chvíle, ta chuť na jazyku vydržela co možná nejdéle. Nevnímal trousící se osamělé turisty ani dvojice zaklesnuté do sebe. Viděl jen moře. Naději. Příslib příštích dnů.

Co asi dělá v jejich pokoji? Spí? Nebo jej hledá? Měl o ni strach. Po všech hádkách ji měl stále rád a nedokázal si představit život bez ní. Jen ji to zapomínal říkat. Copak je slepý, že nevidí, jak

se trápí, jak hledá u něj naději a oporu?

Pravda, o svátcích a výročích přinesl kytku, ale jak dlouho si doma nesedli na zahradě a společně se nedívali na kvetoucí stromy. Jak dlouho ji jen tak nepohladil?

Dokáže jí vysvětlit, co na pláži u moře zažil? Že se znovu narodil, pookřál, roz-

hodl se, že dnešním ránem všechno změní. Vráti se do dnů, kdy spolu začali chodit, kdy se poznávali a doufali, že to bude mezi nimi stále krásné.

Když vzal lehce za kliku jejich hotelového pokoje, na pláži, v okolí bazénu a hotelového komplexu, nebylo ani stopy po tiché malé vichřici, která se prohnala

jeho hlavou a životem. Žádné oči ji neviděly, a přesto existovala v jeho mysli.

Kdo ví, jaké přinese následky? K lepšímu, jak doufal, nebo k horšímu? Jisté je, že světové agentury toto tsunami přinášející očistnou naději ve svých zprávách vůbec nevzaly na vědomí.

S Karlem Sýsem proti proudu času

PETR ŽANTOVSKÝ

Připomínku dvojího výročí Karla Sýse (26. července 1946 – 29. července 2024) nemohu pojednat jinak, než osobně. V posledních letech jeho života jsme se potkávali velmi často, nacházeli společné průniky v literatuře i pohledech na

jsem zjistili, že i jako lidé s tak odlišnou biografií (on – úspěšný básník času posrpnového, příslušník oficiální literární gardy, ten, kdo může rozhodovat; já – umouněnec z poetických samizdatů Franty Hrabala, utíkající před fyzly ze zakázaných koncertů, nakonec obdařený osobním donašečem v roli nejlepšího kamaráda ve škole) můžeme mít leccos společného.

Především kritický rozum, chránící nás před zaslepenou ideologičností. A občas taky pěkně nabroušenou vyřídilku a temperamentní volbu slov, jaké v literatuře tzv. krásné mnohdy nepotkáváte. Karel byl a v mé paměti stále je totiž člověk a básník, který nepíše zdobně, ale pravdivě. Tedy podle toho, co za pravdu považuje. Tedy poctivě.

Čeho v souvislosti s Karlem opravdu lituji, je to, že jsem oslyšel jeho snad dvacateré pozvání na oběd k nim domů i s mou paní. Vždycky se vyskytla nějaká zpravidla pracovní povinnost, která to znemožnila. Vždyť je dost času, říkali jsme si. Nebylo. Karlovu paní Janu jsem pak poznal, až když jsme slavnostně otevírali Poetickou knihovnu Karla Sýse, kterou nám laskavě pomohla uskutečnit Kateřina Konečná.

To poslední, co jsem pro Karla mohl udělat, bylo redigovat a vydat jeho knížku dialogů s jinou osobností české literatury, Evou Kantůrkovou. Vyšla pod názvem Dva na hranici a umíte si představit, jak to v ní jiskřilo. Karel se vydání už nedomáhal, ale připomenout ji zde musím.

Závěrem bych rád přidal kus veršů, což k básníkovi patří, a zejména takovému, jako byl Karel Sýs. Tento Karlův text pochází z knížky Most z veršů / Most z veršů, který vydala v roce 2018 Česká citadela. Představilo se tam u příležitosti stého výročí vzniku společné republiky 10 českých a 10 slovenských básníků. Karel Sýs mezi nimi nemohl chybět. Vybral jsem text typicky sýsovský. Nic v něm není úplně na vážno, ale vše je vážné až za život:

DOPIS NALEZENÝ V LÁHVI

V ulici Pyramid není ani stopy po pyramidách
ale je tu několik mumii

Já s mozkiem vysušeným na prášek
ty s duší obrácenou v nerozpustný prach
Je tu i sfinga

Vodorovně ptá se: Odkud přicházíte?

Svisle klade otázku: Kam jdete?

A v břiše legendy volá kdosi na nouzové vlně:

Kdo jsme? Kdo jsme? Kdo jsme?

Titanic čichající přidi

k ledové zadnici svatého Rocha

svět, pořádali leccjaké akce. Po jeho odchodu jsem byl vedením Unie českých spisovatelů zvolen, abych pokračoval v jeho úsilí. Unii totiž založil a skoro 30 let vedl, dával jí svého ducha a svou energii. Pokračovat v tomto díle jsem považoval a stále považuji za čest a závazek zároveň.

Leč proti proudu času. Karla Sýse jsem poznal někdy počátkem 80. let. On tehdy redigoval literární přílohu týdeníku Tvorba, jednoho z nejlepších, které tu vycházely.

Napsal jsem mu, tehdy snad ještě -náctiletý, v plné pýše svého juvenilního autorství, že si dovoluji zaslat slovuťnému panu redaktorovi a básníkovi – jeho sbírky Newton za neúrody jablek či Nadechni se a leť patřily nepochybně k světlým okamžikům tehdejší poesie – též nějaké to ovoce z básnické zahrádky. Popravdě řečeno, za mnoho nestálo a já si taky od toho pokusu nic nesliboval.

Jaké však bylo mé překvapení, když mi za pár dnů přistál na stole dopis od Karla Sýse. A na rozdíl od jiných podobných, kteří spravovali své záhumenky v redakcích a nakladatelstvích, nebylo v tomto listu pranic arogantního, vytahovačného, nic ve smyslu „uč se, hochu, moudrým býti“, natož „musíš psát o naší době, o našich problémech, a ne se nimrat kdesi v citovém podpalubí“. Sýs mi tehdy napsal sice odmítavě, ale velice přátelsky a mile, čehož důsledkem bylo, že jsem nezapověděl ani na něj, ani na další snahy pěstít v sobě touhu po kladení slov v nový a vlastní řád a smysl.

Pak jsme se Sýsem neměli nic společného, až někdy roku 2013, kdy jsem mu pomohl uskutečnit výstavu kouzelných děl Kamila Lhotáka doprovázených právě Sýsovými verši. Při tom

NA ZDRAVÍ S HRABALEM!

Měšťanský pivovar v Polné dal ušít trička se siluetou Bohumila Hrabala, kterak pije pivo, a jeho výrokem „Nejdůležitější je psát život.“

Interiér hojně navštěvované pivovarské restaurace, kterou z ruiny vybudoval Ladislav Pártl, na dobových fotografiích připomíná „nádech historie“...

Svobodná matka Marie Kyliánová se synem Bohumilem se do Polné přistěhovala z brněnských Židenic a ve městě začala pracovat jako pomocná účetní v měšťanském pivovaře. V děkanském chrámu v Polné se 7. února 1916 vdala za hlavního účetního pivovaru Františka Hrabala. Ženich 26. prosince 1916 dal písemným prohlášením malému Bohumilu Kyliánovi příjmení Hrabal; po narození nevlastního bratra Břetislava Hrabala se čtyřčlenná rodina přestěhovala do služebního bytu v prostorách pivovaru.

Manželé Hrabalovi hráli v Polné s místními ochotníky divadlo, když se v srpnu 1919 odstěhovali do Nymburku, do Polné ještě jezdili „hostovat“. Příležitost zahrát si zde divadlo dostal ve svých pěti letech i Bohumil Hrabal – 16. května 1918 účinkoval v Jiráskově Vojnarce.

Text a foto: Ivo HAVLÍK

Mezi lidmi hledat člověka

FRANTIŠEK UHER

Kniha je třetí předžaludek přežvýkavců nebo historicky vzniklý způsob fixace sémantických informací ve formě delšího textu. Definicí bychom snadno shromáždili dlouhou řadu. Samozřejmě existují tací, kteří za celý život nevzali knihu do ruky, ale někoho zase nezaujal chov králíků, taneční parket nebo konstrukce převodovky v jeho autě. Kniha je také přítel, věk není podstatný. Poněkud odlišný je přístup k publikacím v knihovně, kde sledujeme nabízené novinky, tam už nás termín vydání zajímá.

Je běžné, že se k nám některý titul dostává se zpožděním. Svým rozsahem rozhodně upoutá kniha poezie TONÍKOVA PŘÍMÁ LYRIKA (Druhé město, 2024, 190 str.), jejímž autorem je Lukáš Motyčka. Zajisté zaujme sdělení, že obsáhlou sbírku vybral a sestavil Martin Reiner, patrně měl k dispozici komplet, ze kterého se dalo vybírat. Jedná se o úsměvnou poezii s aforistickými postřehy, zralým ovocem mnoha životních eskapád, vjemů, postřehů a událostí. Jejich kladem je vlídně laděný přístup. Neútočí, nedráždí, neuchyluje se k záměrnému zatmívání, vyhýbá se omšerým politicky orientovaným paskvilům

a nenávisným jedovatostem. V dávnější minulosti se nad podobnou tvorbou jako ochranná křídla používal termín satira. Česká literatura má v tomto směru bohatou historii.

Pomiňme tu pradávnu, viz Smila Flašku z Pardubic, zastavme se u stále aktuální břitké tvorby Karla Havlíčka Borovského, která budí zdání, že básníka můžeme potkat na ulici, vzpomeňme sršaté, nepřiliš přístřešené intelektuálské poetiky Jiřího R. Picka, zdařilé tvorby Miroslava Huleho, schopného vystihnout a vtipně glosovat běžné neduhy, nebo citlivé, občas adresně orientované galantní suverenity Eduarda Světlíka.

Každý z nich představoval ve své době žánrovou osobnost. A zajisté si vybavíme křehkou, naveskrz lyrickou filmovou poetiku Ladislava Pecháčka, abychom nabrali živou vodu z jiné studánky. Lukáše Motyčku lze jednoznačně označit za ryziho humoristu, dává přednost přátelskému posezení a smířlivému nadhledu, jako kdyby svou tvorbou podával ruku. Zajisté pomineme několik drobných úletů, bohatá kytice Motyčkových veršů – na každé stránce najdeme nejméně dvě básničky – urči-

tě nezarmoutí. Jeho imaginární toník (pravopis přejímám) ovšem není pouze zdrojem bodrého veselí a příležitostného, maličko potouchlého popichování, v některých verších nacházíme zřetelně niternější postřehy, podhoubí obecnějších znepokojení, prostě trochu víc soli, než jaké jsme v podobných nabídkách spatřovali jako úsměvná pozastavení.

Snad nezáměrné motto čteme (v odlišné grafické podobě) //chodí//mezi lidi//hledat//člověka//, a posléze imponující //toníkův přínos//národnímu hospodářství//je bezesporu velký//sedí v lese na pařezu//a chytá//lelky//... //není třeba//říká toník//vracet se ke starým//chybám//a jde//kázat//rybám//... //i kdybych//neměl do huby//půjdu do parku//krmit holuby//... //tak radostně//tak lehce//se snad nikomu//ani žít//nechce//... S nádechem čtenářské pokory vzpomeňme ještě fatálního postesknutí //díky za vřelá slova//plná díky//kapitán vašeho//titanicu//.

V pohnutých časech, kdy nejedním kopcem otrásá válečná zběsilost a zbrojnoši není nasloucháno varovným hlasům posledních pamětníků, stává se toníkova konejšivá lyrika náramně potřebným pohlazením.

Stoletý Ludvík Vaculík

IVO FENCL

Ve čtvrtek 23. července by se dožil stovky Ludvík Vaculík (který zemřel před jedenácti roky).

Byl to provokatér? Mimo jiné. Svého času (2. dubna 1999) přijel do Nazaretu v Izraeli, když byly Velikonoce, a vyhledal klášter s kostelem svatého Josefa. Ohlásil se u představeného, což byl Němec, a pomyslně věnoval Kristovi za většinu Valachů slivovici. Josef Holcman ji rád přijal a řekl, že „spolu s bratry“ nápoj uctivě užijí *im Namen des Heiligen Joseph*.

To je celé. Není to sice, uznávám, příhoda, která by Vaculíka zcela přesně charakterizovala, ale je fakt, že se spolu s Josefem Holcmanem nechali vyfotografovat paní Vaculíkovou a fotografii pak Vaculík uveřejnil v knize *Polepšené písničky*, vyšla zrovna před dvaceti lety.

Novinář a spisovatel Ludvík Vaculík velice slušně zpíval a nahrál několik zvukových nosičů, kde navíc rozpráví anebo čte fejetony. Lidovky se nebál, ale nebál se ji ani vylepšovat. Rád měl písničky *Už sa jaseň blíží pomalučky, Jablčka už dozrávají, Vídeň, milý Vídeň, Smutnou neděli* (od spisovatele Karla Šiktance), *Pověz ty ně, moje milá, pověz, Sobotěnka ide, Osířelo dítě, Ó řebíčku zahradnický, Sívá holubičko, Pásol Jano tri voly u hája* (nakonec Jana, pokud to nevíte, zabijí zbojníci, což mi jako dítěti vadilo) a *Pod Prešpurkem kraj Dunaja*. Tu poslední Vaculík zpíval své paní.

Aspoň na ukázkou následuje charakteristická jeho předělávka lidové „písničky“ *Jaké je to hezké, dva kováři v městě* (dva kováři na rynku; jeden může kovat, ten druhý milovat šafářovic Andulku):

Jaké je to hezké, jedna partaj v městě –

jedna partaj na rynku. Jedna diskutuje, jedna kandiduje, jedna volby vyhraje.

Vzkázala mně včera – fojtíkova dcera (ale zpíváno s malým F, jde o malého fojta, valašského rychtáře), abysem sem nechodil, její táta říkal, že nás budou stříkat – ideově ze všech sil.

Neber si ty, synku – za ženu slečinku – z té kádrové konzervy, ona chce mět všechno, nejméně pak děcko, připraví tě o nervy.

Je pravda, že třetí sloku Vaculík již roku 1990 škrtl a zpíval:

Jaké je to hezké – dvacet stran mít v městě – dvacet stran mít rozličných,

všecky chtěj to samé, po volbách poznáme, co chtějí ti, co jsou v nich.

Další song Plavala husička po Dunaji předělal následovně:

Plavala husička po Vltavě, copak ty, husáku, děláš právě? Co bych dělal, jen tu sedím, na to, co děje se, shora hledím.

Taky Husičku brojitel Vaculík už roku 1990 poněkud přetavil a přifařil do finále sloku „když jsem to zazpíval Kořánovi, to je ten primátor fungl nový, on se přidál, já jsem byl rád, že proti sobě mi pomoh zpívat“.

Já do lesa nepojedu, já do lesa nepudu předělal na My jsme vnuci Masaryka, aby pěl:

My jsme vnuci Masaryka, vy pohrobci Stalina. Vám už krátká svíčka bliká, nám nový den začíná. Sekyra je za dva zlatý

a topůrko za tolar, ale vás by Marx váš svatý – za korunu neprodal.

Vyletěla holubička ze skály zpíval Ludvík Vaculík takto (1988): *Už ta naše slavná slavnost začíná, už je tu i policejní mašina, v té mašině je stranický aparát, co nás umí otravovat akorát. Je pravda, že měl pro překovávání písni nejméně jeden dobrý vzor, a to klasika Karla Havlíčka, od jehož smrti uplyne 29. července už 170 let. Borovský, jak víme, navštívil Rusko a následně v Brixenu varioval naši budoucí hymnu na Domov ruský (cituji): Kde domov můj? Bereáš kde věčně hučí, šakal vyje, medvěd bručí, tchoř a kuna v hradu svém*

hody drží pod sněhem, dobrou noc kde dávají lišky, země ruská, domov můj.

Kde domov můj? Zákonky kde píše vláda – knutou národům na záda, přirozená práva kde

kozák ekšplicíruje, otrokem jen jeden není, mezi Rusy domov můj.

Ludvík Vaculík by dnes byl stoletý kmet a mezi jeho (zapadlými) předělvkami lidovek je i tento text (*Polepšené písničky*, str. 172):

Až mně bude sedum, sedmdesát sedum, sedmdesát sedum let, po-

tom bude moje, moje stará hlava, potom bude šedivět. – Až mě bude osum, osumdesát osum, osmdesát osum let, potom bude moje, moje stará hlava, potom bude práchnivět. – Až mně bude devět, devadesát devět, devadesát devět let, potom už svět ani – moje stará hlava – nebude o mně vědět.

„Čím jsem, jsem se stal odmítáním toho, co jsem nechtěl,“ napsal roku 2006. „Ne výběrem, ale tím, co mi vycházelo. Určitěji jsem věděl, co nechci, než co chci, a jediný způsob, jak z toho něco stvořit, je psát. Po převratu 1989 jsem všechno odmítal, abych si zbyl jen já, a kdyby se mě teď tetička krátce zeptala „Ludvičku, čím jsi?“, musel bych odpovědět: „Podle toho, co píšu.“

Zdroj: *Polepšené písničky* (2006)

Foto: Nela GROCHOLOVÁ